

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy senátu Jiřího Zemánka a soudců Ludvíka Davida (soudce zpravodaj) a Vojtěcha Šimíčka o ústavní stížnosti stěžovatele **V. L.**, právně zastoupeného JUDr. Milanem Zábřhem, advokátem, AK se sídlem Veverčí 57, Brno, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2015 č. j. 30 Cdo 1506/2015-248, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 16. 10. 2014 č. j. 64 Co 264/2014-187 a rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 3. 2014 č. j. 42 C 226/2009-159, za účasti **Nejvyššího soudu, Městského soudu v Praze a Obvodního soudu pro Prahu 2** jako účastníků řízení a **České republiky - Ministerstva spravedlnosti** jako vedlejšího účastníka řízení,

takto:

- I. Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 28. 7. 2015 č. j. 30 Cdo 1506/2015-248, rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 16. 10. 2014 č. j. 64 Co 264/2014-187 a rozsudkem Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 28. 3. 2014 č. j. 42 C 226/2009-159 v části, v níž byla zamítnuta žaloba o náhradu nemajetkové újmy, bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces, zaručené čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, jakož i právo na náhradu škody, zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Tato rozhodnutí se proto ruší v rozsahu uvedeném ve výroku I.**
- III. Ve zbylém rozsahu se ústavní stížnost zamítá.**

Odůvodnění

I.

Průběh předchozího řízení a obsah ústavní stížnosti

1. Ústavnímu soudu byl dne 19. 11. 2015 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Ústavním soudu“), prostřednictvím něhož se stěžovatel domáhá zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů s tvrzením, že jimi došlo k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces zaručeného čl. 36 odst. 1

Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“) a čl. 6 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) a práva na náhradu škody dle čl. 36 odst. 3 Listiny.

2. Napadeným rozsudkem soud prvního stupně zamítl žalobu, aby žalované České republice byla uložena povinnost zaplatit stěžovateli částku 135 364 343,70 Kč s úrokem z prodlení z této částky od 5. 6. 2009 do zaplacení a o nákladech řízení vyslovil, že na jejich náhradu nemá právo žádný z účastníků. Soud prvního stupně rozhodoval o žalobě podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon č. 82/1998 Sb.“), jíž se stěžovatel domáhal náhrady majetkové i nemajetkové újmy s tvrzením, že mu byly způsobeny vydáním nezákonného rozhodnutí a nesprávným úředním postupem.

3. Nezákonným rozhodnutím bylo usnesení policejního komisaře Policie ČR ze dne 30. 6. 2005 o zahájení trestního stíhání stěžovatele. Trestní řízení vedené proti stěžovateli bylo skončeno usnesením Okresního soudu ve Znojmě ze dne 12. 6. 2007 sp. zn. 2 T 99/2006, kdy byla věc předána Městskému úřadu ve Znojmě, odboru správnímu, neboť se nejednalo o trestný čin, ale pouze o možný přestupek. Stěžovatel v žalobě tvrdil, že v příčinné souvislosti s nezákonným trestním stíháním mu vznikla majetková škoda v celkové výši 35 364 343,70 Kč. Ta sestávala ze škody ve výši 2 764 343,70 Kč, kterou stěžovatel vynaložil na získání patentů na střelivo značky Snail 9mm, na kterou měl patent v České republice, který byl chráněn, a uvedenou částku vynaložil na získání patentů v jednotlivých státech. Licenci na obchodování s těmito náboji měla společnost L., a. s., v níž byl stěžovatel předsedou představenstva. Dále měla škoda sestávat z částky 21 600 000 Kč, kterou měl stěžovatel obdržet jako provizi za použití vynálezu podle uzavřené licenční smlouvy se společností L., a. s., dále z částky 5 000 000 Kč, které měl stěžovatel obdržet od společnosti L., a. s., jako provizi za prodej nábojů třetím osobám a škodu ve výši 6 000 000 Kč, což je rozdíl mezi kupní cenou získanou za prodej nemovitostí zapsaných na LV č. XX v katastrálním území Jevišovice a tržní cenou těchto nemovitostí, když tyto nemovitosti stěžovatel byl nucen rychle prodat, a to pod cenou, neboť ručil za úvěr společnosti L., a. s., svým majetkem včetně předmětné nemovitosti a společnost tento úvěr nesplácela.

4. Příčinnou souvislost mezi nezákonným trestním stíháním stěžovatele a vzniklou škodou stěžovatel spatřoval ve skutečnosti, že v důsledku nezákonného trestního stíhání stěžovatele byly zabaveny společnosti L., a. s., náboje, s nimiž měla společnost obchodovat, nemohla je proto prodat, ani hradit své závazky a byl na ni prohlášen konkurz. Stěžovatel se dále domáhal nemajetkové újmy ve výši 100 000 000 Kč, a to za psychickou a fyzickou újmu zejména z titulu úmrtí manželky stěžovatele v době projednávání trestní kauzy (spáchala sebevraždu), a dále za újmu na zdraví, protože trestní stíhání způsobilo stěžovateli výrazné zhoršení zdravotního stavu. Také za ztrátu dobré pověsti - trestní stíhání stěžovatele bylo známo celé odborné veřejnosti a stěžovatel proto nemohl podnikat.

5. Soud prvního stupně po provedeném dokazování dospěl k závěru, že ve věci bylo vydáno nezákonné rozhodnutí, a to usnesení o zahájení trestního stíhání stěžovatele, které bylo zrušeno usnesením o postoupení věci správnímu orgánu. Soud však neshledal existenci příčinné souvislosti mezi tímto rozhodnutím a stěžovatelem tvrzenou škodou.

Podle jeho názoru stěžovatelem tvrzené majetkové škody nevznikly v přímé příčinné souvislosti s nezákonným rozhodnutím vydaným vůči žalobci, ale vznikly v souvislosti s platební neschopností společnosti L., a. s., k níž došlo v důsledku zajištění střeliva ve vlastnictví této společnosti. Střelivo společnosti L., a. s., bylo pro účely trestního řízení zajištěno již dne 8. 11. 2004, trestní stíhání však bylo zahájeno až usnesením policejního orgánu ze dne 30. 6. 2005. Zajištění střeliva tak podle soudu není v příčinné souvislosti s nezákonným stíháním stěžovatele. Navíc zajištěním střeliva mohla vzniknout škoda pouze vlastníku střeliva, tedy společnosti L., a. s., nikoliv stěžovateli jako fyzické osobě. Ohledně škody ve výši 6 000 000 Kč za prodej nemovitostí v katastrálním území Jevišovice neshledal soud prvního stupně splněny předpoklady vzniku škody, neboť tyto nemovitosti byly ve vlastnictví právnické osoby, a to společnosti AGARTS, s. r. o., škoda tedy nemohla vzniknout stěžovateli. Ohledně nároku na poskytnutí peněžitého zadostiučinění za nemajetkovou újmu shledal soud důvodnou žalovanou vznesenou námitku promlčení ve smyslu ustanovení § 32 odst. 3 zákona č. 82/98 Sb., podle něhož se nárok na náhradu nemajetkové újmy promlčí za šest měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě. Stěžovatel se dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě dnem, kdy nabylo právní moci rozhodnutí Okresního soudu ve Znojmě, kterým byla trestní věc stěžovatele postoupena Městskému úřadu ve Znojmě s tím, že nejde o trestný čin.

6. Městský soud v Praze jako soud odvolací potvrdil jako věcně správný rozsudek soudu prvního stupně v zamítavém výroku o věci samé (o zaplacení částky 135 364 343,70 Kč s příslušenstvím) a ve výroku o náhradě nákladů řízení. Současně rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení. Odvolací soud se v podstatě ztotožnil se skutkovými i právními závěry soudu prvního stupně. Uvedl, že stěžovatelem tvrzená majetková újma nevznikla v přímé příčinné souvislosti s nezákonným trestním stíháním, resp. s nezákonným rozhodnutím. Společnost L., a. s., a stěžovatel jsou dva zcela odlišné právní subjekty, byť stěžovatel patrně pociťuje škodu vzniklou společností jako svou vlastní, a to vzhledem k jeho těsnému majetkovému propojení s touto společností. Odvolací soud shodně se soudem prvního stupně neshledal, že by byla naplněna podmínka příčinné souvislosti.

7. Dovolání stěžovatele bylo Nejvyšším soudem odmítnuto jako nepřijatelné, neboť stěžovatel podle dovolacího soudu dostatečně nevymezil důvody dovolání.

8. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítá, že rozhodnutí obecných soudů jsou nesprávná a že se mu vznik škody podařilo prokázat. Domnívá se, že soudy zcela mylně vyložily běh subjektivní promlčecí lhůty a nepřihlížely k desetileté objektivní lhůtě. Stěžovatel má za to, že všechny soudy, které doposud projednávaly jeho nárok na náhradu nemajetkové újmy, postupovaly contra legem. Nikdo podle jeho názoru není schopen v tak složité situaci, jakou je trestní stíhání vlastní osoby, zaznamenat a ihned uplatnit nárok na náhradu nemajetkové újmy, která mnohdy vyjde najevo později a poté se teprve stane příčinou omezení soukromého i pracovního života. Ohledně výše škody odkázal stěžovatel na některá rozhodnutí Ústavního soudu a ustanovení občanského zákoníku o spravedlivém uvážení (§ 2955).

II.

Vyjádření účastníků řízení

9. Ústavní soud si k obsahu ústavní stížnosti vyžádal vyjádření účastníků a vedlejšího účastníka řízení. Nejvyšší soud k věci uvedl, že stěžovatel předkládá jiný výklad obecného práva, aniž by vymezil, v čem spočívá porušení jeho základních práv a svobod. Stěžovatel nebyl v řízení neúspěšným z důvodu, že by neprokázal výši vzniklé škody, ale z důvodu, že jednak škoda nevznikla v jeho majetkové sféře, jednak nevznikla v příčinné souvislosti s nezákonným stíháním stěžovatele. Nejvyšší soud tedy neshledal, že by stěžovatel ve své ústavní stížnosti tvrdil a argumentačně vymezil, v čem spočívá porušení jeho základních práv a svobod, když rozhodnutí obecných soudů jsou postavena na zcela jiném závěru, než který stěžovatel ústavní stížností napadá. Nejvyšší soud se domnívá, že důvody svého rozhodnutí dostatečně zřejmě osvětlil v odůvodnění napadeného usnesení. Městský soud v Praze k námitkám stěžovatele odkazuje na obsah svého rozhodnutí a dodává pouze, že otázka promlčení nároku v subjektivní šestiměsíční lhůtě podle § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. byla již judikaturou vyšších soudů opakovaně řešena shodně, jako ji vyřešil odvolací soud v napadeném rozsudku. Obvodní soud pro Prahu 2 pouze odkázal na obsah napadeného rozsudku. Vedlejší účastník se k ústavní stížnosti nevyjádřil. Stěžovateli byla vyjádření účastníků zaslána k replice. Z ní vyplynulo, že stěžovatel na své ústavní stížnosti trvá.

III.

Procesní podmínky řízení

10. Ústavní stížnost splňuje všechny požadované náležitosti a podmínky pro její projednání, které stanoví zákon o Ústavním soudu. S ohledem na obsah ústavní stížnosti dospěl Ústavní soud k závěru, že není nutné nařizovat ústní jednání, neboť od něho nelze očekávat další objasnění věci (§ 44 zákona o Ústavním soudu).

IV.

Právní posouzení

11. Ústavní soud přezkoumal napadená rozhodnutí z hlediska tvrzeného porušení ústavně zaručených práv stěžovatele a poté dospěl k závěru, že ústavní stížnost je částečně důvodná, a to v případě požadované náhrady škody za způsobenou nemajetkovou újmu.

IV.a) Nemajetková újma obecně

12. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem v řízení o ústavní stížnosti je jen ochrana ústavnosti, a nikoliv zákonnosti [čl. 83, čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy]. Není proto povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem,

nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, anebo interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti, pak znamenají porušení základního práva či svobody.

13. Judikatura Ústavního soudu i obecných soudů již v minulosti dovodila, že náhrada újmy způsobené zahájením (vedením) trestního stíhání, které neskončilo pravomocným odsouzením, je specifickým případem náhrady újmy za nezákonné rozhodnutí, i když usnesení o zahájení trestního stíhání nebylo nikdy formálně zrušeno (viz ustálená judikatura Nejvyššího soudu – např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21. 4. 2011 sp. zn. 30 Cdo 2371/2009 a odkazy tam uvedené). Přitom každé trestní řízení negativně ovlivňuje osobní život trestně stíhaného, na kterého je sice do okamžiku právní moci meritorního rozhodnutí třeba pohlížet jako na nevinného, avšak samotný fakt trestního stíhání je zátěží pro každého obviněného [nález sp. zn. I. ÚS 554/04 ze dne 31. 3. 2005 (N 67/36 SbNU 707)]. Již samotné trestní stíhání výrazně zasahuje do soukromého a osobního života jednotlivce, do jeho cti a dobré pověsti, a to tím spíše, jedná-li se o obvinění nepodložené dostatkem důvodů. Trestní stíhání je způsobilé vyvolat i vznik nemateriální újmy [nález sp. zn. IV. ÚS 428/05 ze dne 11. 10. 2006 (N 185/43 SbNU 115) a nález sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249); z novějších nálezů viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2394/15 ze dne 26. 4. 2016 – dosud nepublikován]. Toto právo na odškodnění za trestní stíhání skončené třeba i pravomocným usnesením o postoupení věci jinému orgánu však není absolutní a záleží na konkrétních okolnostech daného stíhání, přičemž náhrada újmy náleží zejména za stíhání svévolné (nález sp. zn. III. ÚS 1391/15 ze dne 19. 1. 2016 - dosud nepublikován).

14. V projednávaném případě se tedy jedná o nárok stěžovatele na náhradu újmy způsobené mu nezákonným rozhodnutím státního orgánu, konkrétně usnesením o zahájení trestního stíhání. Tento nárok spadá pod substantivní základní právo každého na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem, zaručené čl. 36 odst. 3 Listiny. Toto ustanovení Listiny Ústavní soud aplikuje i v případech náhrady imateriální újmy [viz např. nález sp. zn. I. ÚS 2394/15 či nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459)].

15. Ústavní soud se ve své judikатурní praxi opakovaně zabýval rozhodováním obecných soudů o nárocích podle zákona č. 82/1998 Sb. Pravidelně přitom konstatuje, že plně respektuje pravomoc obecných soudů posoudit existenci podmínek pro vznik odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím či nesprávným úředním postupem [srov. nález sp. zn. IV. ÚS 3377/12 ze dne 16. 5. 2013 (N 86/69 SbNU 373 či nález sp. zn. I. ÚS 215/12 ze dne 26. 9. 2013 (N 169/70 SbNU 581)]. Zároveň však zdůrazňuje, že při posuzování nároků uplatňovaných podle citovaného zákona obecné soudy nikdy nesmí zapomínat na jejich ústavní původ a zakotvení. Je proto nezbytné v každém případě dbát na to, aby fakticky nedošlo k vyprázdnění dotčeného základního práva při použití jeho zákonného provedení. Jinak řečeno, aplikací zákona č. 82/1998 Sb. v případech odpovědnosti státu za škodu a nemajetkovou újmu nesmí dojít, přímo ani nepřímo, k omezení rozsahu základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [nález sp. zn. II. ÚS 1430/13 ze dne 24. 7. 2014 (N 143/74 SbNU 215) či nález sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205)]. Podle citovaného zákona je tedy nutno kompenzovat veškerou újmu, kterou by bylo možno

namítat pod čl. 36 odst. 3 Listiny, nikoliv naopak [nález sp. zn. I. ÚS 4227/12 ze dne 12. 5. 2014 (N 86/73 SbNU 459)].

IV.b) Otázka promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy

16. Ústavní soud se již v minulosti vyjádřil rovněž k institutu promlčení nároku na náhradu újmy podle zákona č. 82/1998 Sb. v ústavní rovině. Je-li závěr obecných soudů o promlčení nesprávný a neopodstatněný, je tím stěžovateli fakticky znemožněno naplnit v dané věci ústavní právo na odškodnění vůči státu a jde o porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny [nález sp. zn. I. ÚS 1744/12 ze dne 24. 7. 2014 (N 142/74 SbNU 205), obdobně nález sp. zn. II. ÚS 3496/13 ze dne 23. 7. 2015 (N 134 SbNU 107)]. K institutu promlčení nároku na náhradu újmy vzniklé při výkonu veřejné moci je třeba z hlediska ústavněprávního přistupovat tak, že v sobě obsahuje napětí mezi ochranou práv oprávněného na straně jedné a ochranou právní jistoty povinného (státu) na straně druhé. Na jedné straně je zde ústavní požadavek, aby se jednotlivci dostalo ochrany jeho práv poškozených jednáním státu tím, že utrpěl újmu v souvislosti s nezákonným postupem státu, na druhé straně by ani stát neměl být v nejistotě v tom ohledu, po jak dlouhou dobu je nárok založený nezákonným postupem vymahatelný a vynutitelný soudně. Je tedy nutné nalézt spravedlivou rovnováhu mezi ochranou práv poškozeného a ochranou právní jistoty [viz mutatis mutandis nález sp. zn. IV. ÚS 642/05 ze dne 28. 8. 2007 (N 133/46 SbNU 249)].

17. V souzené věci jde tedy zejména o to, zda podaný výklad a aplikace zákonných ustanovení upravujících otázku promlčení uplatněného nároku na zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu dle § 31a zákona č. 82/1998 Sb. nezakládá nepřijatelné ústavněprávní konsekvence, tj. zda nepředstavuje nepřípustný zásah do právního postavení stěžovatele v té rovině, jíž je poskytována ochrana ústavněprávními předpisy. V tomto směru Ústavní soud konstantně judikuje, že výklad a aplikace předpisů obecného práva je protiústavní, jestliže nepřípustně postihuje některé ze základních práv a svobod, případně pomíjí možný výklad jiný, ústavně konformní, nebo je výrazem zjevného a neodůvodněného vybočení ze standardů výkladu, jež je v soudní praxi respektován (a představuje tím nepředvídatelnou interpretační libovůli), resp. je v rozporu s obecně sdílenými zásadami spravedlnosti - tzv. přepjatý formalismus [srov. např. nález sp. zn. Pl. ÚS 85/06 ze dne 25. 9. 2007 (N 148/46 SbNU 471)].

18. *Podle čl. 36 odst. 3 Listiny má každý právo na náhradu škody způsobené mu nezákonným rozhodnutím soudu, jiného státního orgánu či orgánu veřejné správy nebo nesprávným úředním postupem. Ohledně podmínek vzniku nároku na náhradu škody odkazuje čl. 36 odst. 4 Listiny na zákon, jímž je zákon č. 82/1998 Sb. Dle § 31a zmiňovaného zákona platí, že bez ohledu na to, zda byla nezákonným rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem způsobena škoda, poskytuje se podle tohoto zákona též přiměřené zadostiučinění za vzniklou nemajetkovou újmu. Dle § 32 odst. 3 téhož předpisu se nárok na náhradu nemajetkové újmy promlčí za šest měsíců ode dne, kdy se poškozený dozvěděl o vzniklé nemajetkové újmě, nejpozději však do deseti let ode dne, kdy nastala právní skutečnost, se kterou je vznik nemajetkové újmy spojen.*

19. Počátek běhu subjektivní promlčecí doby se tedy odvíjí od vědomosti poškozeného o tom, že došlo v jeho osobní sféře k nemajetkové újmě způsobené nezákonným rozhodnutím či průtahy v řízení. Ústavní soud tuto otázku výkladu § 32 odst. 3 zákona

č. 82/1998 Sb. považuje za otázku výkladu podústavního práva, která mu zásadně nepřísluší. Zároveň nelze říci, že výklad podústavního předpisu obecně znemožňuje naplnit ústavní právo na odškodnění vůči státu, což by teprve zakládalo porušení základního práva zaručeného čl. 36 odst. 3 Listiny (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 14. 9. 2016 p. zn. I. ÚS 1532/16 - dosud nepublikován ve SbNU). Na druhou stranu Ústavní soud v některých konkrétních případech zejména s ohledem na jejich mimořádné okolnosti shledal, že vznesení námítky promlčení a její akceptace obecnými soudy může znamenat porušení dobrých mravů.

IV.c) Rozpor námítky promlčení s dobrými mravy obecně i za vzniklého stavu

20. Podle zákona č. 82/1998 Sb. se nárok na náhradu škody, a to jak majetkové tak nemajetkové, uplatňuje u úřadu uvedeného v § 6 zákona. V daném případě je tímto úřadem Ministerstvo spravedlnosti (§ 14 odst. 1 zákona). Uplatnění nároku na náhradu škody u příslušného úřadu je podle § 14 odst. 2 zákona podmínkou pro jeho případné uplatnění u soudu. Podle § 15 odst. 2 zákona se může poškozený domáhat náhrady škody u soudu pouze tehdy, pokud do šesti měsíců ode dne uplatnění nebyl jeho nárok plně uspokojen.

21. Pokud jde o běh promlčecí doby, tak ta dle § 15 odst. 1 zákona neběží ode dne uplatnění nároku na náhradu škody do skončení předběžného projednání, nejdéle však po dobu šesti měsíců.

22. Ústavní soud připomíná, že ho neváže ústavněprávní kvalifikace, kterou věci přisuzuje navrhovatel v odůvodnění svého návrhu. Podle zásady *iura novit curia* se návrhem může zabývat i z pohledu ustanovení, jichž se navrhovatel či strany nedovolávají. Ústavní stížnost je charakterizována skutky, které kritizuje, resp. svým předmětem, jehož neústavnost tvrdí, a ne pouhým právním odůvodněním [viz nálezy Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 37/04 ze dne 26. 4. (N 92/41 SbNU 173)]. Stěžovatel v nyní projednávané ústavní stížnosti sice namítá nesprávný postup obecných soudů stran posouzení otázky promlčení, činí tak ovšem jen v části stížnosti, jejíž těžiště spočívá v argumentech ve prospěch materiální újmy; naproti tomu ohledně lhůt stěžovatel argumentuje převážně skutkově a věnuje se aplikaci ustanovení o počítání lhůt.

23. Ústavní soud však pochybení obecných soudů spatřuje v něčem jiném, a to v akceptaci námítky promlčení ze strany státu, aniž by soudy tuto námítku posoudily optikou dobrých mravů. Ústavní soud konstatuje, že v rovině podústavního práva je přitom nutné za účelem dodržení výše uvedených principů posuzovat individuální okolnosti daného případu též prizmatem kogentního ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku, zakotvujícího zásadu souladného výkonu práv s dobrými mravy, které je v rovině podústavního práva právě odrazem shora vymezeného ústavního požadavku nalezení spravedlivého řešení. Jak Ústavní soud uvedl v nálezu sp. zn. I. ÚS 643/04 ze dne 6. 9. 2005 (N 171/38 SbNU 367), „*zásada souladu práv, resp. jejich výkonu, s dobrými mravy představuje významný princip, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor k uplatnění spravedlnosti (ekvity) a také slušnosti*“. Pojem "dobré mravy" totiž nelze vykládat pouze jako soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňujících obsahový faktor výkonu

subjektivních práv a povinností, ale jako příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou, což ve svých důsledcích znamená nastoupení a prosazení cesty nalézání skutečné spravedlnosti. Ústavněprávně je tedy ustanovení § 2 odst. 3 (dříve § 3 odst. 1) občanského zákoníku místem, skrze které jsou obecné soudy povinny nechat proniknout ideje materiálního právního státu do interpretace a aplikace podústavního práva.

24. Na základě těchto závěrů pak Ústavní již soud v minulosti posuzoval i vztah dobrých mravů s námitkou promlčení, přičemž dovodil, že „*ustanovení § 3 obč. zák., podle něhož výkon práv nesmí být v rozporu s dobrými mravy, platí i pro výkon práva vznést námitku promlčení*“ [srov. např. nálezy sp. zn. II. ÚS 309/95 ze dne 15. 1. 1997 (N 6/7 SbNU 45) či sp. zn. II. ÚS 3168/09 ze dne 5. 8. 2010 (viz výše)]. V citovaném nálezu sp. zn. I. ÚS 643/04 pak Ústavní soud dospěl k závěru, že „*vznesení námítky promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje; mohou však nastat situace, kdy uplatnění této námítky je výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil*“.

25. Specifickou skupinu případů pak tvoří ty, v nichž byla námitka promlčení vznesena státem. S takovou situací byl Ústavní soud konfrontován kupř. ve věci sp. zn. I. ÚS 2216/09 ze dne 31. 5. 2011 (N 103/61 SbNU 551). V tomto nálezu Ústavní soud konstatoval, že obecné soudy tím, že připustily a ve svém rozhodování akceptovaly námitku promlčení vznesenou státem, aprobovaly jednání, které je contra bonos mores. Zdůraznil přitom specifickou povinnost státu jednat tak, aby jednak sám nezasahoval do základních práv jednotlivců, a dále aby aktivně poskytoval ochranu základním právům jednotlivce.

26. Vždy je nezbytné vycházet z individuálních okolností každého jednotlivého případu, které jsou založeny na skutkových zjištěních. Mnohé případy a jejich specifické okolnosti mohou být komplikované a netypické; to však nevyvazuje obecné soudy z povinnosti udělat vše pro spravedlivé řešení. Jak již bylo shora uvedeno, zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti [nálezy sp. zn. II. ÚS 3403/11 ze dne 8. 8. 2013 (N 142/70 SbNU 333)].

27. Z uvedeného plyne několik dílčích závěrů, jež jsou klíčové pro posouzení právě projednávané věci. V první řadě je zřejmé, že námitka promlčení může být za určitých okolností shledána rozpornou s dobrými mravy. Proto také platí, že z ústavněprávního hlediska nazíráno může nastat i situace, kdy akceptace námítky promlčení obecnými soudy může být považována za porušení základních práv jednotlivce. Platí totiž, že institut dobrých mravů (ať již v předchozím či nyní účinném občanském zákoníku) nelze vnímat izolovaně jako institut výhradně občanského práva. Z ústavněprávního hlediska jde o institut, jehož otevřená textura dovoluje zohlednit při výkladu podústavního práva též ústavní principy, jež jsou v podústavním právu z podstaty věci explicitně zachyceny pouze nedokonale.

28. Institut dobrých mravů je tedy jakousi otevřenou „branou“, kterou mohou být do podústavního práva „vpuštěny“ ústavní hodnoty a principy v situacích, kdy výklad zákona vede k nespravedlivým či z ústavního hlediska jinak problematickým a

nepřiměřeným důsledkům. Dobré mravy totiž mohou a mají napomáhat obecným soudům při hledání ústavně konformního řešení konkrétní projednávané věci. Zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby může být v individuálních případech nepřiměřeně tvrdým postihem poškozeného ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil.

29. Ústavní soud proto konstatuje, že i širší kontext věci, tj. důvody, proč právo nebylo uplatněno, a s nimi spojené okolnosti, může být pro posouzení souladu námitky promlčení s dobrými mravy relevantní.

30. Pokud jde o konkrétní okolnosti nyní souzeného případu, Ústavní soud při jeho posuzování nemohl odhlédnout zejména od neopodstatněnosti trestního stížnosti stěžovatele, jež vyústilo v postoupení věci správnímu orgánu a následné rozhodnutí o odložení věci. Usnesením Policie ČR, Správa Jihomoravského kraje, Služba kriminální policie a vyšetřování, Odbor hospodářské kriminality v Brně č. j. ČTS:PJM-705/HK-25-2004 ŠB ze dne 30. 6. 2005 bylo podle § 160 odst. 1 trestního řádu zahájeno trestní stíhání stěžovatele pro trestný čin nedovoleného ozbrojování dle § 185 odst. 2 písm. b) trestního zákona. Usnesením státního zástupce Okresního státního zastupitelství v Třebíči ze dne 25. 7. 2005 č. j. Zt 377/2005-7 byla zamítnuta stížnost stěžovatele proti citovanému usnesení o zahájení trestního stíhání. Dne 24. 7. 2006 byla Okresním státním zastupitelstvím v Třebíči podána Okresnímu soudu v Třebíči obžaloba a věc byla u tohoto soudu vedena pod sp. zn. 3 T 135/2006. Usnesením Krajského soudu v Brně č. j. 4 Nt 36/2006 ze dne 17. 10. 2006 bylo vysloveno, že příslušný k projednání trestní věci stěžovatele je Okresní soud ve Znojmě. Usnesením Okresního soudu ve Znojmě č. j. 2 T 99/2006 - 479 ze dne 12. 6. 2006 byla podle § 222 odst. 2 trestního řádu trestní věc stěžovatele postoupena Městskému úřadu ve Znojmě, odboru správnímu, neboť nejde o trestný čin, avšak zažalovaný skutek by mohl být tímto orgánem posouzen jako přeštek. Usnesení nabylo právní moci 16. 6. 2007. Trestní řízení bylo tedy vedeno, soudě podle sledu jednotlivých procesních rozhodnutí, povýtce ve formální rovině, což implikuje závěr o jeho nedůvodnosti.

31. Následným rozhodnutím správního orgánu pak bylo správní řízení o přeštku stěžovatele ukončeno odložením, a to dne 16. 10. 2007 z důvodu zániku odpovědnosti. Celková délka trestního stíhání, do níž je však nutno započítat i přípravné řízení, kdy byl stěžovatel v postavení podezřelého a byl podrobován různým úkonům trestního řízení, stěžovatele pro jednání, jež nakonec nebylo shledáno ani trestným činem, ani přeškem, trvalo několik let (od roku 2004) a po celou tuto dobu byl stěžovatel vystaven všem negativním důsledkům, jež trestní stíhání a jeho pokračování v přeštkovém řízení v jeho soukromém, profesním i podnikatelském životě způsobilo. Důvody, proč stěžovatel nakonec uplatnil svůj nárok u soudu po uplynutí subjektivní promlčecí lhůty, lze spatřovat již v procesní komplikovanosti řízení, když stěžovatel byl stíhán pro jednání, jež nenaplňovalo znaky trestného činu. V průběhu řízení navíc musel stěžovatel řešit nejen majetkové záležitosti, týkající se jeho do té doby úspěšného podnikání, ale rovněž se vypořádávat s úmrtím nejbližší osoby, manželky a matky jeho nezletilé dcery, která zemřela za tragických okolností (sebevražda), což se nutně projevovalo i na jeho zdravotním a duševním stavu.

32. Kategorie dobrých mravů je Ústavním soudem vnímána jako souhrn etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad s morálním akcentem, zajišťovaný právními normami a podléhající vývoji v kontextu společenských poměrů. Působí na právní

vztahy s jistou proměnlivostí danou místem a časem [srov. usnesení sp. zn. II. ÚS 249/97 ze dne 26. 2. 1998 (U 14/10 SbNU 383)]. Dojde-li k aplikaci korektivu dobrých mravů, jsou tak naplněny jeho funkce legitimační, recepční (vtažení hodnot do právního řádu) i transformační (přizpůsobení neurčitěho pojmu hodnotovým představám společnosti). K naplnění další, a sice eliminační funkce dobrých mravů („vyřazení“ nepřijatelného jednání) dává podnět především oprávněný z nároku svým jednáním (blíže k dobrým mravům a jejich funkcím v právu Melzer, F. k § 547 občanského zákoníku in Melzer, F., Tégl, P. a kolektiv. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 530-531.). Stěžovatel uplatnil svůj nárok na nemateriální satisfakci poprvé u Ministerstva spravedlnosti neúčinně ještě během trestního řízení v době, kdy ještě nenastaly, resp. nebyly dovršeny všechny rozhodné skutečnosti. Stalo se tak dopisem ze dne 7. 6. 2006 a dne 14. 2. 2007 byl nárok ministerstvem odmítnut. Poté došlo dne 12. 6. 2007 (s právní mocí 16. 6. 2007) k vydání usnesení o postoupení věci do přestupkového řízení (viz bod 30 výše), což byl rozhodný časový moment pro běh lhůt k uplatnění stěžovatelem tvrzených nároků na odškodnění podle zákona č. 82/1998 Sb. (podrobněji náleží sp. zn. II. ÚS 1930/17 ze dne ..., body 20, 21, 26). Jakkoli je předběžné projednání nároku příslušným státním orgánem podmínkou uplatnění předmětného nároku u soudu, k tentokrát účinnému uplatnění nároku stěžovatelem vůči ministerstvu došlo – jak shodně zjistily obecné soudy – dne 4. 3. 2008, tedy s odstupem více než šesti měsíců podle ustanovení § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb. Ministerstvo odpovědělo zamítavě dne 27. 6. 2008 a žaloba stěžovatele byla k soudu podána dne 8. 6. 2009, tedy opět s odstupem delším než zákonných šest měsíců. Promlčení nároku na imateriální satisfakci stěžovatelem, jež bylo využito žalovanou stranou k námitce, je tedy zřejmé, jak ostatně správně konstatovaly, byť s drobnými nepřesnostmi při posouzení počátku a běhu lhůty, obecné soudy.

33. K závěru o rozporu námítky promlčení vznesené státem s dobrými mravy vede Ústavní soud více důvodů. Následky trestního stíhání stěžovatele zasahující do jeho osobních, rodinných i majetkových poměrů jsou již výše popsány. Je navíc dobře známo, že dopad skutečností vyvolávajících nemateriální újmu poškozeného nekončí takřka nikdy se zákonným momentem vědomosti o škodě a osobě za ni odpovědné, ale přetrvávají přes stanovenou promlčecí dobu daleko do budoucnosti. Tak je tomu neodvratně i v případě stěžovatele a jím tvrzených, ostatně v řízení o odškodnění v podstatné míře ani nenapadených, skutečností. V jejich důsledku lze pochopit, že stěžovatel podle všeho nenapřel všechny své osobní aktivity k uplatnění nároku takovým způsobem, který by naplňoval mimořádně náročné požadavky zákona č. 82/1998 Sb. Nejde navíc jen o ne zrovna přehlednou zákonnou úpravu uplatnění nároku, v jejímž rámci platí dvojí režim – předběžné uplatnění nároku u „úřadu“ jednajícím jménem státu a uplatnění nároku u soudu (srov. § 14 odst. 1, 3 versus § 15 odst. 2) – s jedinou společnou promlčecí lhůtou (§ 32 odst. 3) a beneficiem stavení lhůty po dobu předběžného projednání nároku (§ 35 odst. 1), ale zejména o délku lhůt samotných, jejíž (ne)přiměřenost se nachází na samé hranici ústavnosti. Zatímco byla obecná úprava náhrady škody v době rozhodné pro vznik stěžovatelova nároku vymezena subjektivní lhůtou v trvání dvou let v rámci objektivní lhůty tříleté (§ 106 odst. 1, 2 již zrušeného občanského zákoníku č. 40/1964 Sb.) a danou koncepcí nyní účinný civilní kodex rozšířil v podstatě in favorem poškozeného („objektivizovaná“, resp. subjektivní tříletá promlčecí lhůta a desetiletý objektivní rámec, srov. § 619, § 629 odst. 1, § 636 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 460/2016 Sb.), zákon č. 82/1998 Sb. je jako speciální předpis k občanskému zákoníku

(viz jeho § 26) postaven vůči poškozenému krajně náročně. Ačkoli byla ustanovení o lhůtách k uplatnění nároku na imateriální újmu vtělena do zákona č. 82/1998 Sb. až jeho novelou pod č. 160/2006 Sb., stanovena v § 32 odst. 3 byla – paradoxně právě vzhledem k povaze této újmy – mimořádně krátká šestiměsíční subjektivní lhůta, byť tamtéž „orámovaná“ desetiletým objektivním limitem. Neznamená to nic jiného, než že poškozený musí být mimořádně bdělý (*vigilantibus iura ad absurdum*), zatímco stát nabude vůči jedinci i ve svých vnitřních poměrech takřka extrémně brzy právní jistotu, že zaváhání poškozeného (srov. např. též odlišnou úpravu a interpretaci uplatnění nároků na ochranu osobnosti!) jednoduše „odklidí“ formálně správně vznesenou námitkou promlčení.

IV.d) Majetková újma

34. Kromě problematiky promlčení se Ústavní soud zabýval také ostatními námitkami stěžovatele uvedenými v ústavní stížnosti, zejména námitkami týkajícími se jeho nároku na náhradu majetkové újmy. Ústavní soud po přezkoumání napadených rozhodnutí obecných soudů konstatuje, že zde v jejich postupu a následných rozhodnutích neshledal závažnější pochybení, ať již v hodnocení příčinné souvislosti mezi stěžovatelem tvrzenou škodou a nezákonným trestním stíháním, či v posouzení toho, zda je vůbec stěžovatel jako fyzická osoba postupem orgánů činných v trestním řízení poškozen (a to na rozdíl od společnosti L., a. s.). V tomto směru lze napadená rozhodnutí obecných soudů považovat za dostatečným způsobem odůvodněná a reflektující relevantní skutečnosti, jež v řízení vyšly najevo.

V.

Závěr

35. Po zhodnocení všech okolností dané věci je podle Ústavního soudu promlčení nároku stěžovatele na imateriální náhradu pro něj zvláště citelným postihem. Stěžovatel byl trestně stíhán několik let se všemi závažnými negativními dopady do jeho života a života osob jemu blízkých (sebevražda manželky, starost o nezletilou dceru, vlastní zdravotní problémy, pověst v místě bydliště i profesní pověst apod.). Rozhodnutí obecných soudů tak má za následek, že značná utrpěná újma, způsobená trestním stíháním, nemůže být vlastně stěžovateli v úplnosti nahrazena.

36. Ve světle výše uvedeného lze proto shrnout, že použití korektivu dobrých mravů je v případě stěžovatele zcela na místě. Obecné soudy tak měly skrze aplikaci § 2 odst. 3 občanského zákoníku posoudit státem vznesenou námitku promlčení jako nemravnou a v souladu s čl. 1 odst. 1 a čl. 4 Ústavy poskytnout ochranu základním právům stěžovatele, konkrétně jeho právu na náhradu škody způsobenou nezákonným rozhodnutím (čl. 36 odst. 3 Listiny).

37. Na základě shora uvedeného proto v novém řízení bude ve smyslu čl. 89 odst. 2 Ústavy povinností obecných soudů posoudit nově otázku promlčení nároku na náhradu nemajetkové újmy, konkrétně pak rozpor námitky promlčení s dobrými mravy, což v dosavadním řízení obecné soudy neučinily. Co se týká výše stěžovatelem uplatněného nároku, zde je však třeba upozornit, že vyčíslení nemajetkové újmy v penězích musí být

ze strany žalobce přiměřené, realistické a jakkoli reflektující závažnost újmy, přece jen extrémním způsobem nevybočující z rozhodovací praxe obecných soudů.

38. Ze všech shora uvedených důvodů Ústavní soud podle ustanovení § 82 odst. 2 písm. a) zákona o Ústavním soudu ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil [§ 82 odst. 3 písm. a) zákona]. Vzhledem k tomu, že v napadených rozhodnutích nejsou rozděleny výroky dle jednotlivých nároků, je třeba upozornit, že kasace napadených rozhodnutí se týká pouze části o zamítnutí žaloby o náhradu nemajetkové újmy (výrok II. nálezu), přičemž v části týkající se žaloby o náhradu majetkové újmy zůstala napadená rozhodnutí nedotčena (výrok III. nálezu).

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat (§ 54 odst. 2 zákona o Ústavním soudu).

V Brně dne 14. listopadu 2017

Jiří Zemánek
předseda senátu